Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
DEAN SPIELMANN
6 päivänä maaliskuuta 2025 [1]

Asia C-582/23 [Wiszkier] [i]

R.S.,
jossa asian käsittelyyn osallistuvat
C. S.A.,
P.C., R.S:n ja M.S:n konkurssipesän pesänhoitajana,
M.K., selvitystilassa olevan G. S.A:n pesänhoitajana,
J.J. ja
M.G.

(Ennakkoratkaisupyyntö – Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódź-Śródmieścien piirioikeus, Łódź, Puola))

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – 6 artiklan 1 kohta – 7 artiklan 1 kohta – Kansallisen tuomioistuimen toimivalta ja velvollisuudet – Ulkomaanvaluuttaan sidottu kiinnelainasopimus, jossa voi olla kohtuuttomia ehtoja – Konkurssimenettely – Konkurssituomioistuimen mahdollisuus tutkia viran puolesta kohtuuttomien ehtojen olemassaolo ja määrätä väliaikaisista toimenpiteistä

1. Tämä ennakkoratkaisupyyntö koskee direktiivin 93/13/ETY [2] 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan tulkintaa.

2. Tämä ennakkoratkaisupyyntö on esitetty sellaisen konkurssimenettelyyn liittyvän oikeusriidan johdosta, jossa osallisina ovat henkilökohtaisessa konkurssissa oleva kuluttaja R.S. ja hänen velkojansa, joihin kuuluu G. spółka akcyjna -niminen pankki (jäljempänä G-pankki), jonka kotipaikka on W, ja joka koskee velkojen takaisinmaksua velkojille koskevaa suunnitelmaa (jäljempänä maksusuunnitelma).

3. Unionin tuomioistuinta pyydetään tarkastelemaan kysymystä kansallisen tuomioistuimen toimivallasta tutkia viran puolesta, ovatko konkurssivelallisen ja G-pankin välillä tehdyn ulkomaan valuuttaan sidotun kiinnelainasopimuksen ehdot kohtuuttomia, ja määräämään tarvittaessa väliaikaisista toimenpiteistä kuluttajille direktiivissä 93/13 annettujen oikeuksien suojelemiseksi.

[1] Alkuperäinen kieli: ranska.

[i] Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa asian minkään asianosaisen todellista nimeä.

[2] Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi (EYVL 1993, L 95, s. 29).

4. Vaikka tämä kysymys on unionin tuomioistuimelle tuttu, nyt käsiteltävässä asiassa on tiettyjä erityispiirteitä. Ennakkoratkaisupyyntö on esitetty elinkeinotoimintaa harjoittamattomia luonnollisia henkilöitä koskevassa konkurssimenettelyssä, ja sen on esittänyt tuomioistuin (konkurssituomioistuin), jonka tehtävänä on laatia toisen tuomioistuimen (valvova tuomari) vahvistaman jakoluettelon perusteella maksusuunnitelma tai todeta, että konkurssipesään jo kertyneet varat riittävät kaikkien velkojen maksamiseen.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

5. Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

6. Kyseisen direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

Puolan oikeus

Konkurssilaki

7. Konkurssimenettelystä säädetään 28.2.2003 annetussa konkurssilaissa (ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe; Dz. U. 2019, järjestysnumero 498, sellaisena kuin se on muutettuna).

8. Konkurssilain 2 §:n 2 momentin mukaan kyseisessä laissa säädetty menettely, joka koskee elinkeinotoimintaa harjoittamattomia luonnollisia henkilöitä, toteutetaan siten, että se mahdollistaa sen, että konkurssivelallinen vapautetaan konkurssimenettelyssä maksamatta jääneistä veloistaan ja että hänen velkojiensa saatavat suoritetaan mahdollisimman suuressa määrin.

9. Mainitun lain 61 §:ssä säädetään, että konkurssiin asettamista koskevan päätöksen tekopäivänä konkurssivelallisen omaisuudesta tulee konkurssipesä, josta suoritetaan hänen velkojiensa saatavia. Saman lain 62 §:n mukaisesti konkurssipesään kuuluu konkurssivelallisella konkurssiin asettamispäivänä oleva omaisuus ja tämän konkurssimenettelyn aikana hankkima omaisuus, jollei konkurssilain 63–67 a §:ssä säädetyistä poikkeuksista muuta johdu. Kyseisen lain 63 §:n 1 momentin 2 kohdasta ilmenee näin ollen muun muassa, että se osa konkurssivelallisen tuloista, jota ei voida ulosmitata, ei kuulu konkurssipesään.

10. Konkurssilain 152 §:n 1–3 momentin mukaan valvovan tuomarin tehtävänä on johtaa konkurssimenettelyä, valvoa pesänhoitajan toimia, osoittaa ne pesänhoitajan toimet, jotka edellyttävät valvovan tuomarin tai velkojatoimikunnan suostumusta, ja tuoda esiin pesänhoitajan laiminlyönnit. Valvova tuomari toteuttaa myös muut kyseisessä laissa määritellyt toimet. Valvova tuomari ja pesänhoitaja voivat konkurssimenettelyyn liittyvissä asioissa pitää yhteyttä toisiinsa suoraan ja etäviestintävälineillä, erityisesti puhelimitse, faksilla tai sähköpostilla.

11. Mainitun lain 154 §:ssä säädetään, että valvovalla tuomarilla on toiminnassaan tuomioistuimen ja tuomioistuimen presidentin oikeudet ja velvollisuudet.

12. Konkurssilain 236 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Velkojan, jolla on saatava konkurssivelallisen henkilökohtaisesta omaisuudesta ja joka aikoo osallistua konkurssimenettelyyn, on ilmoitettava saatavansa valvovalle tuomarille konkurssiin asettamista koskevassa päätöksessä asetetussa määräajassa, jos saatavan vahvistaminen on tarpeen.

2) Velkojalla on myös oikeus ilmoittaa saatava, jos sen vakuutena on kiinnitys, hallinnan siirtämiseen perustuva tai perustumaton panttioikeus, valtion etuoikeus, aluskiinnitys tai muu kiinteistö- tai alusrekisteriin tehty merkintä. Jos velkoja ei ilmoita näitä saatavia, ne merkitään jakoluetteloon viran puolesta.

3) Tämän pykälän 2 momenttia sovelletaan soveltuvin osin saataviin, joiden vakuutena on kiinnitys, hallinnan siirtämiseen perustuva tai perustumaton panttioikeus, valtion etuoikeus tai aluskiinnitys konkurssipesään kuuluvaan varallisuuteen, jos konkurssivelallinen ei ole velallisena henkilökohtaisen omaisuutensa osalta ja velkoja aikoo vaatia saataviaan konkurssimenettelyssä rasitetusta omaisuudesta.

4) Tämän pykälän saatavia koskevia säännöksiä sovelletaan myös muihin konkurssipesästä maksettaviin velkoihin.”

13. Konkurssilain 241 §:n mukaan on niin, että jos saatavaa koskeva ilmoitus täyttää tietyt kyseisen lain muissa pykälissä eritellyt yksilöintiä ja tietoja koskevat edellytykset, valvova tuomari toimittaa välittömästi ja viimeistään 15 päivän kuluessa jäljennöksen ilmoituksesta pesänhoitajalle.

14. Mainitun lain 243 §:ssä säädetään, että pesänhoitaja tarkistaa, onko ilmoitetun saatavan oikeellisuus osoitettu konkurssivelallisen kirjanpidossa tai muissa asiakirjoissa taikka kiinteistörekisteriin tai muihin rekistereihin tehdyillä merkinnöillä, ja kehottaa konkurssivelallista ilmoittamaan määräajassa, hyväksyykö tämä saatavan. Saman lain 244 §:ssä säädetään, että saatavien ilmoittamiselle asetetun määräajan päätyttyä ja ilmoitettujen saatavien tarkistamisen jälkeen pesänhoitaja laatii jakoluettelon välittömästi ja viimeistään kahden kuukauden kuluttua saatavien ilmoittamiselle asetetun määräajan päättymisestä.

15. Konkurssilain 245 §:n 2 ja 4 momentin mukaan on niin, että jos pesänhoitaja hylkää velkojan ilmoitukset kokonaan tai osittain, hänen on perusteltava se erikseen. Näissä perusteluissa esitetään saatavan perustana olevat tosiseikat ja niihin liittyvät asiakirjat. Pesänhoitaja sisällyttää jakoluetteloon tarvittaessa myös konkurssivelallisen ilmoituksen ja sen perustelut tai maininnan siitä, että tämä ei ole toimittanut tällaista ilmoitusta eikä siihen liittyviä perusteluja.

16. Konkurssilain 255 §:n 2 momentin mukaan jakoluettelon toimittamispäivä julkaistaan. Kyseisen lain 256 §:n mukaan konkurssivelallisella on kahden viikon kuluessa jakoluettelon julkaisemisesta oikeus ilmoittaa valvovalle tuomarille vastustavansa jakoluetteloa, jos luonnos ei ole hänen vaatimustensa tai ilmoitustensa mukainen. Kyseisestä pykälästä ilmenee myös, että jos konkurssivelallinen ei ole antanut ilmoitusta, vaikka häntä kehotettiin tekemään niin, hän voi vastustaa jakoluetteloa vain, jos hän voi osoittaa, että ilmoituksen laiminlyönti johtui hänestä riippumattomista syistä.

17. Mainitun lain 260 §:n 2 momentin mukaan on niin, että jos jakoluetteloa ei vastusteta, valvova tuomari vahvistaa jakoluettelon vastustamiselle asetetun määräajan päätyttyä.

18. Saman lain 261 §:stä ilmenee, että valvova tuomari voi muuttaa jakoluetteloa viran puolesta, jos hän toteaa, että siihen on merkitty saatavia, joita ei ole lainkaan tai osittain olemassa, tai että siitä puuttuu saatavia, jotka olisi pitänyt merkitä siihen; kyseisessä pykälässä säädetään myös, että luettelon muuttamista koskeva päätös julkaistaan viran puolesta ja että tähän päätökseen voidaan hakea muutosta.

19. Konkurssilain 264 §:n 1–3 momentissa säädetään, että konkurssimenettelyn päätteeksi tai konkurssimenettelyn rauetessa ote valvovan tuomarin hyväksymästä jakoluettelosta, jossa on maininta saatavasta ja velkojan sen perusteella saamasta määrästä, on täytäntöönpanoperuste konkurssivelallista vastaan. Konkurssivelallinen voi pyytää toteamaan, että jakoluetteloon sisältyvää saatavaa ei ole olemassa tai että sen arvo on pienempi, jos hän ei ole hyväksynyt konkurssimenettelyssä ilmoitettua saatavaa eikä sitä koskevaa lainvoimaista tuomiota ole vielä annettu. Sen jälkeen, kun jakoluettelon otteeseen on liitetty täytäntöönpanomääräys, konkurssivelallinen voi väittää, että jakoluetteloon sisältyvää saatavaa ei ole olemassa tai että sen arvo on pienempi, nostamalla kanteen, jossa vaaditaan täytäntöönpanoperusteen täytäntöönpanon kieltämistä.

20. Konkurssilain 491[14] §:n 1–3 momentissa säädetään, että lainvoimaisen jakosuunnitelman täytäntöönpanon jälkeen tai ja jos jakosuunnitelmaa ei ole laadittu konkurssivelallisen riittämättömien varojen vuoksi, tuomioistuin laatii jakoluettelon hyväksymisen jälkeen ja konkurssivelallista, pesänhoitajaa ja velkojia kuultuaan maksusuunnitelman. Jos konkurssivelallisen henkilökohtainen tilanne osoittaa selvästi, ettei tämä pysty suorittamaan mitään maksusuunnitelman mukaisia maksuja, tuomioistuin määrää maksusuunnitelmaa laatimatta, että konkurssivelallinen vapautetaan veloistaan. Konkurssituomioistuimen päätös maksusuunnitelman laatimisesta tai siitä, että konkurssivelallinen vapautetaan veloistaan ilman, että laaditaan maksusuunnitelma, annetaan tiedoksi velkojille, ja siihen voidaan hakea muutosta. Menettely päättyy kyseisen päätöksen saatua lainvoiman.

21. Konkurssilain 491[15] §:n 1 ja 4 momentissa säädetään, että tuomioistuin täsmentää maksusuunnitelman laatimista koskevassa päätöksessä, missä määrin ja missä määräajassa, jonka enimmäispituus on 36 kuukautta, konkurssivelallisen on maksettava takaisin jakoluetteloon hyväksytyt velat, joita ei ole maksettu menettelyn aikana jakosuunnitelmien perusteella, ja mistä osasta sellaisia velkojaan, jotka ovat erääntyneet ennen konkurssiin asettamispäivää, konkurssivelallinen vapautetaan maksusuunnitelman täytäntöönpanon jälkeen. Konkurssivelallisen kanta maksusuunnitelman ehtoihin ei sido tuomioistuinta. Maksusuunnitelmaa laatiessaan tuomioistuin ottaa huomioon konkurssivelallisen maksukyvyn, konkurssivelallisen ja hänen huollettavanaan olevien henkilöiden välttämättömät tarpeet, kuten asumiseen liittyvät tarpeet, maksamatta olevien saatavien määrän ja todelliset mahdollisuudet maksaa ne myöhemmin.

Työkoodeksi

22. Työkoodeksista 26.6.1974 annetun lain (ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy; Dz. U. 2022, järjestysnumero 1510, sellaisena kuin se on muutettuna) 87 §:ssä säädetään muun muassa, että muiden saatavien täytäntöönpanon tai työnantajan tulonhankkimismenoja varten maksamien ennakkomaksujen pidättämisen yhteydessä voidaan pidättää enintään puolet palkasta.

Tosiseikat, pääasian oikeudenkäynti, ennakkoratkaisukysymykset ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

23. R.S. teki 30.3.2007 yhdessä puolisonsa ja kahden muun luonnollisen henkilön kanssa 489 821,63 Puolan zlotyn (PLN) (n. 126 673 euroa) suuruisen Sveitsin frangiin (CHF) sidotun kiinnelainasopimuksen 360 kuukaudeksi. Lainan indeksoinnin jälkeen lainanottajat sitoutuivat suorittamaan G-pankille 211 952,23 CHF (n. 130 456 euroa). [3]

24. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzin (Łódź-Śródmieścien piirioikeus, Łódź, Puola) konkurssi- ja uudelleenjärjestelyasioita käsittelevä kauppaoikeudellisten asioiden XIV jaosto asetti 15.10.2019 tekemällään päätöksellä R.S:n henkilökohtaiseen konkurssiin. Asiassa nimettiin pesänhoitaja, P.C., sekä valvova tuomari.

25. Tämän jälkeen pesänhoitaja laati jakoluettelon, joka vahvistettiin 26.4.2021 päivätyllä valvovan tuomarin päätöksellä. G-pankin kyseessä olevaan luottosopimukseen perustuva saatava sisältyi jakoluetteloon. R.S. hyväksyi kaikki saatavat eikä vastustanut mainittua luetteloa miltään osin. Myöskään valvova tuomari ei tehnyt viran puolesta muutoksia kyseiseen luetteloon.

26. G-pankki asetettiin konkurssiin 20.7.2023, ja menettelyä jatkettiin sen pesänhoitajan kanssa.

27. Konkurssimenettelyn tässä vaiheessa Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzin, joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, on määritettävä laaditun jakoluettelon perusteella suunnitelma R.S:n velkojien saatavien maksamiseksi R.S:n maksukyvyn ja maksamattomien velkojen määrän perusteella tai todettava, että konkurssipesään jo kertyneet varat riittävät kattamaan kaikki tämän velat, jolloin maksusuunnitelmaa ei tarvita.

28. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo kuitenkin, että G-pankin saatavien perusteena olevassa luottosopimuksessa on kohtuuttomia ehtoja, jotka voivat johtaa kyseisen sopimuksen pätemättömyyteen, ja huomauttaa, että pesänhoitaja ja valvova tuomari eivät ole aikaisemmin tutkineet tätä näkökohtaa. Kyseisen pankin saatavat on siis saatettu jo maksaa. [4]

29. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että vaikka konkurssivelallinen on hyväksynyt kaikki saatavat, konkurssimenettelyn asiakirjoista ei ilmene, että hänelle olisi ilmoitettu siitä, että kyseessä olevan luottosopimuksen ehdot voivat olla kohtuuttomia, tai että hän olisi asiasta tietoisena ilmoittanut, ettei hän vaadi hänelle direktiivin 93/13 mukaan kuuluvaa suojaa. Kyseisessä tuomioistuimessa käydyn menettelyn päätyttyä konkurssivelallista 3.11.2022

[3] Maaliskuun 30 päivänä 2007 voimassa olleen vaihtokurssin mukaan.

[4] Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on todennut, että jos kyseessä oleva luottosopimus todettaisiin pätemättömäksi, velka G-pankille olisi enintään 489 821,63 PLN (n. 126 673 euroa). Se on lisännyt, että konkurssimenettely on vireillä myös kahta muuta henkilöä vastaan, joiden kanssa R.S. oli tehnyt kyseisen luottosopimuksen, ja että G- pankki oli saanut kyseisen summan myymällä puolet kyseessä olevasta kiinteistöstä määräosana.

lähtien edustanut oikeudellinen asiamies on kuitenkin jättänyt kirjelmän, jossa hän toteaa, että kyseinen sopimus saattaa olla pätemätön kohtuuttomien sopimusehtojen vuoksi ja että takaisinmaksettavat määrät voivat siten tulla alennettaviksi.

30. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että konkurssimenettelyissä on vaikea määritellä, mikä elin vastaa tarvittaessa sen tutkimisesta, ovatko konkurssimenettelyssä ilmoitettujen saatavien perusteena olevat sopimusehdot mahdollisesti kohtuuttomia. Pesänhoitaja nimittäin toimittaa jakoluettelon valvovalle tuomarille, joka ei lähtökohtaisesti tutki saatavia sisällölliseesti. Valvovalla tuomarilla on toki mahdollisuus muuttaa jakoluetteloa viran puolesta. Elleivät konkurssivelallinen tai velkojat vastusta jakoluetteloa tai ellei valvova tuomari toimi viran puolesta, jakoluettelo kuitenkin sitoo sen hyväksymisen jälkeen konkurssituomioistuinta.

31. Sovellettavien kansallisen oikeuden säännösten mukaan konkurssituomioistuin ei siis voi maksusuunnitelmaa laatiessaan valvoa itsenäisesti sopimusehtojen kohtuuttomuutta. Se voi ainoastaan lykätä asian käsittelyä ja siirtää asian valvovalle tuomarille, jolla on kansallisen oikeuden mukaan toimivalta muuttaa jakoluetteloa viran puolesta.

32. Konkurssipesän varallisuuden kasvattamista konkurssivelallisen palkasta tehtävillä automaattisilla pidätyksillä jatketaan kyseisen menettelyn ajan ja siihen saakka, kunnes konkurssituomioistuimen päätös maksusuunnitelman laatimisesta on saanut lainvoiman. Nyt käsiteltävässä asiassa konkurssivelallisen palkasta on konkurssiin asettamisesta lähtien pidätetty automaattisesti 50 prosenttia maksettavaksi konkurssipesään, joten konkurssivelalliselle jää hänen mukaansa pidätyksen jälkeen 3 500 PLN (n. 754 euroa)[5], ja mahdollinen ylijäämä voidaan palauttaa hänelle vasta konkurssimenettelyn päättyessä.

33. Kansallisen oikeuden mukaan konkurssituomioistuin tai valvova tuomari eivät myöskään voi millään tavoin mukauttaa näiden pidätysten määrää. Ainoastaan konkurssituomioistuin voi maksusuunnitelmaa laatiessaan ottaa huomioon konkurssivelallisen henkilökohtaisen tilanteen sekä hänen ja hänen perheensä taloudelliset tarpeet ja päättää, että menettelyn päättymisen jälkeen velkojen takaisinmaksuun varattava kuukausittainen määrä vahvistetaan tarvittaessa hänen palkastaan tehtäviä pidätyksiä pienemmäksi.

34. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan sopimusehtojen kohtuuttomuutta koskevan kysymyksen siirtäminen valvovalle tuomarille kuitenkin viivästyttäisi asian käsittelyä, koska tuomioistuimella on yleensä jo maksusuunnitelman laatimista koskevassa istunnossa kaikki tarvittavat tiedot tämän kysymyksen arvioimiseksi. Päätös tällaisen muutoksen tekemisestä jäisi lisäksi valvovan tuomarin harkintavaltaan, ja hänen tästä asiasta antamaansa päätökseen voidaan hakea muutosta konkurssituomioistuimelta.

35. Toisaalta konkurssivelallinen on väittänyt, että hänen palkastaan pidätyksen jälkeen jäljelle jäävä summa ei riitä hänen ja hänen perheensä toimeentuloon.

36. Näin ollen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että konkurssivelallinen saattaisi luopua vaatimasta direktiivin 93/13 mukaisesti hänelle kuuluvaa suojaa. Jos hän ei vaatisi sitä, konkurssituomioistuin voisi laatia nopeammin häntä koskevan maksusuunnitelman, jossa otetaan huomioon hänen ja hänen perheenjäsentensä tarpeet, mistä todennäköisesti seuraisi se,

[5] Syyskuun 20 päivänä 2023 voimassa olleen vaihtokurssin mukaan.

että takaisin maksettavat määrät olisivat hänen palkastaan tähän mennessä pidätettyjä määriä pienempiä. Tämä tarkoittaisi kuitenkin sen hyväksymistä, että G-pankille maksettava saatava sisältyy jakoluetteloon kokonaisuudessaan.

37. Näissä olosuhteissa Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1. Onko direktiivin [93/13] 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan valvovan tuomarin vahvistama jakoluettelo sitoo konkurssituomioistuinta konkurssimenettelyssä, minkä takia menettelyn päättävän ratkaisun antavan konkurssituomioistuimen ei ole mahdollista arvioida sopimusehtojen kohtuuttomuutta?

2. Onko direktiivin [93/13] 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa ei sallita väliaikaisten toimenpiteiden määräämistä konkurssimenettelyssä ja joka voi siten saada kuluttajat luopumaan kyseisen direktiivin heille tarjoamaan suojaan turvautumisesta?”

38. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet Puolan hallitus, pankin pesänhoitaja, konkurssivelallisen pesänhoitaja ja Euroopan komissio. Puolan hallitus, pankin pesänhoitaja ja komissio esittivät myös suulliset huomautuksensa 14.11.2024 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asian arviointi

39. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen nyt käsiteltävässä asiassa esittämän kysymyksen ydin on ensinnäkin siinä, että kun otetaan huomioon elinkeinotoimintaa harjoittamattomia luonnollisia henkilöitä koskevan konkurssimenettelyn kulku, sen jälkeen, kun valvova tuomari, joka itse on lainkäyttöviranomainen, on päätöksellään hyväksynyt jakoluettelon ja menettelyä jatketaan konkurssituomioistuimessa, kyseinen luettelo sitoo tätä tuomioistuinta.

40. Vaikka pesänhoitaja lähtökohtaisesti tutkii saatavat aineellisesti ja vaikka valvovalla tuomarilla on valtuudet tutkia ne uudelleen ja muuttaa jakoluetteloa viran puolesta, kyseisellä tuomarilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta tehdä niin. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin onkin todennut, että valvova tuomari tutkii yleensä ilmoitetut saatavat vain muodollisesti.[6] Nyt käsiteltävässä asiassa on joka tapauksessa riidatonta, että pesänhoitaja ja valvova tuomari eivät ole tutkineet konkurssivelallisen ja G-pankin välistä kiinnelainasopimusta direktiivissä 93/13 kohtuuttomia sopimusehtoja vastaan annetun suojan kannalta.

41. Konkurssituomioistuin, joka maksusuunnitelman laatimisvaiheessa joko viran puolesta tai kuluttajan pyynnöstä epäilee kohtuuttomiksi sellaisen sopimuksen ehtoja, johon konkurssimenettelyssä ilmoitettu saatava perustuu, ei voi arvioida kyseisten ehtojen kohtuuttomuutta eikä muuttaa jakoluetteloa vastaavasti, vaikka tätä kysymystä ei olisi aiemmin tutkittu.

42. Konkurssituomioistuin voi sitä vastoin lykätä asian käsittelyä ja siirtää kysymyksen kyseisten sopimusehtojen kohtuuttomuudesta valvovan tuomarin käsiteltäväksi, kun otetaan huomioon tämän toimivalta muuttaa jakoluetteloa viran puolesta. Päätökseen, jonka valvova tuomari antaa

[6] On huomattava Puolan hallituksen vahvistaneen istunnossa, että vaikka valvova tuomari voi pyytää pesänhoitajan asiakirjoja ja hankkia todisteita, hän ei saa asiakirjoja viran puolesta eikä hanki todisteita automaattisesti.

asian siirryttyä hänen käsiteltäväkseen, voidaan hakea muutosta konkurssituomioistuimelta. Jakoluettelon muuttaminen tällä tavoin on kuitenkin valvovan tuomarin harkinnassa, eikä konkurssituomioistuimen tästä omaksuma kanta sido häntä.

43. Toiseksi on todettava, että konkurssimenettelyn aikana ei voida määrätä mistään väliaikaisista toimenpiteistä konkurssivelallisen palkasta pidätettävän määrän mukauttamiseksi tarvittaessa.

44. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on tässä yhteydessä esittänyt kaksi ennakkoratkaisukysymystä, joita käsittelen vuorotellen, samalla kun luon yleiskatsauksen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettuihin yleisiin periaatteisiin, sillä unionin tuomioistuimella on ollut useaan otteeseen tilaisuus käsitellä kysymystä, joka koskee sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkimista viran puolesta sekä vähäisemmässä määrin väliaikaisista toimenpiteistä määräämistä kuluttajansuojan yhteydessä.

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys, joka koskee sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkimista viran puolesta

45. Kun otetaan huomioon ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenevät ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen perustelut sekä kysymyksenasettelun ydin, sellaisena kuin se esitetään tämän ratkaisuehdotuksen 39–42 kohdassa, ehdotan, jotta ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle annetaan hyödyllinen vastaus, että ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys muotoillaan uudelleen[7] siten, että unionin tuomioistuin arvioi, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa säädetään, että kun tuomioistuin on konkurssimenettelyssä vahvistanut jakoluettelon ja menettely konkurssituomioistuimessa on vireillä, jakoluettelo sitoo konkurssituomioistuinta, joka ei siten voi arvioida sopimusehtojen kohtuuttomuutta eikä muuttaa jakoluetteloa vastaavasti, vaan sen on tarvittaessa lykättävä asian käsittelyä ja siirrettävä kysymys näiden ehtojen mahdollisesta kohtuuttomuudesta ensiksi mainitun tuomioistuimen ratkaistavaksi.

46. Muistutan aluksi, että direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa siihen, että kuluttaja sitoutuu elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön.[8]

[7] Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Unionin tuomioistuimen on tätä silmällä pitäen tarvittaessa muotoiltava sille esitetyt kysymykset uudelleen (ks. tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 46 kohta).

[8] Ks. erityisesti tuomio 15.6.2023, Bank M. (Sopimuksen pätemättömäksi toteamisen seuraukset) (C-520/21, EU:C:2023:478, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 11.4.2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

47. Kun otetaan huomioon tällainen heikomman osapuolen asema, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia.[9] Lisäksi kyseisen direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa, luettuna yhdessä direktiivin johdanto-osan 24. perustelukappaleen kanssa, velvoitetaan jäsenvaltiot säätämään riittävistä ja tehokkaista keinoista kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen soveltamisen lopettamiseksi.

48. Unionin tuomioistuin on lisäksi korostanut, että kyseisessä direktiivissä tavoitellun suojan varmistamiseksi tilannetta, jossa kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden epätasa-arvoisessa asemassa, voidaan tasoittaa ainoastaan tällaisia oikeusriitoja käsittelevän kansallisen tuomioistuimen toteuttamilla sopimuspuolten ulkopuolisilla aktiivisilla toimenpiteillä.[10] Se on näin ollen katsonut myös maksukyvyttömyysmenettelyn yhteydessä, että kansallisen tuomioistuimen on sille kuuluvien tehtävien mukaisesti viran puolesta arvioitava, onko direktiivin 93/13 soveltamisalaan kuuluva sopimusehto kohtuuton, ja näin korjattava kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä vallitsevaa epätasapainoa aina silloin, kun tuomioistuimella on tiedossaan tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat.[11]

49. Aivan kuten unionin tuomioistuin on voinut täsmentää kiinnitetyn kiinteistön ulosmittausmenettelyjen kaltaisten kansallisten täytäntöönpanomenettelyjen osalta,[12] kansalliseen konkurssimenettelyyn sovelletaan unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä johdettavia vaatimuksia, joilla pyritään kuluttajan tehokkaaseen suojelemiseen.

50. Lisäksi kansallisen tuomioistuimen on direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan nojalla tehtävä kaikki kansallisen oikeuden perusteella ehdon kohtuuttomuuden toteamisesta seuraavat päätelmät sen varmistamiseksi, ettei ehto sido kyseistä kuluttajaa, mikä merkitsee sitä, että kohtuuttomaksi katsottua ehtoa on jätettävä soveltamatta, jotta sillä ei ole sitovia vaikutuksia kyseiseen kuluttajaan nähden ja hänet palautetaan siihen oikeudelliseen ja tosiasialliseen tilanteeseen, jossa hän olisi ollut ilman tällaista ehtoa.[13]

51. Oikeuskäytännöstä ilmenee myös, että silloin, kun unioni ei ole antanut asiaa koskevia säännöksiä, kunkin jäsenvaltion asiana on menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen nojalla määrittää sisäisessä oikeusjärjestyksessään toimivaltaiset tuomioistuimet ja antaa menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuteen perustuvat yksityisten oikeudet. Tällä perusteella nämä menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin samankaltaisia kansallisen oikeuden piiriin kuuluvia oikeussuojakeinoja

[9] Kyseessä on pakottava säännös, jolla pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksessa perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus. Ks. tältä osin erityisesti tuomio 11.4.2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 17.7.2014, Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, 23 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[10] Ks. tuomio 21.4.2016, Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 14.12.2023, Getin Noble Bank (Palauttamiskanteiden vanhentumisaika) (C-28/22, EU:C:2023:992, 78 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[11] Ks. mm. tuomio 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, 35 kohta); tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 46 kohta); tuomio 30.4.2014, Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, 34 kohta); tuomio 17.7.2014, Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, 24 kohta) ja tuomio 21.4.2016, Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, 59 kohta), joissa unionin tuomioistuin on muun muassa todennut, että direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohta on esteenä sellaiselle kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan maksukyvyttömyysmenettelyssä tuomioistuin, jossa kyseinen menettely on vireillä, ei saa viran puolesta tutkia sellaisten sopimusehtojen mahdollista kohtuuttomuutta, joihin kyseisen menettelyn yhteydessä ilmoitetut saatavat perustuvat, vaikka kyseisellä tuomioistuimella on tiedossaan tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat.

[12] Ks. tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[13] Ks. vastaavasti tuomio 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Kuittaaminen viran puolesta kohtuuttoman ehdon tapauksessa) (C-170/21, EU:C:2022:518, jäljempänä tuomio Profi Credit Bulgaria, 41 ja 42 kohta); tuomio 15.6.2023, Getin Noble Bank (Luottosopimuksen täyttämisen keskeyttäminen) (C-287/22, EU:C:2023:491, 39 kohta) sekä tuomio 5.9.2024, Novo Banco ym. (C-498/22–C-500/22, EU:C:2024:686, 138 ja 139 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

koskevat menettelysäännöt (vastaavuusperiaate), eikä niillä saada tehdä Euroopan unionin oikeusjärjestyksen tarjoamien oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi (tehokkuusperiaate). [14]

52. Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamista tiedoista ei ilmene, että Puolan merkityksellistä kansallista lainsäädäntöä sovellettaisiin eri tavoin sen perusteella, koskeeko oikeusriita kansalliseen oikeuteen vai unionin oikeuteen perustuvia oikeuksia, joten seuraava arviointi koskee yksinomaan sitä, onko kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö tehokkuusperiaatteen mukaista.

53. Tehokkuusperiaatteen osalta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että kaikkia sellaisia tapauksia, joissa on kyse siitä, tekeekö kansallinen menettelysäännös unionin oikeuden soveltamisen mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, on tarkasteltava ottaen huomioon tämän säännöksen merkitys koko menettelyssä, menettelyn kulku sekä sen erityispiirteet kokonaisuutena tarkasteltuna ja tarvittaessa ottaen huomioon kansallisen tuomioistuinjärjestelmän perustana olevat periaatteet, joita ovat muun muassa puolustautumisoikeuksien suojaaminen, oikeusvarmuuden periaate sekä oikeudenkäynnin moitteeton kulku. [15]

54. Tarkastelen aluksi näiden näkökohtien valossa kysymystä sopimusehtojen kohtuuttomuuden arvioinnin siirtämisestä valvovan tuomarin ratkaistavaksi direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan kannalta. Tämän jälkeen vastaan tiettyihin lähinnä pankin pesänhoitajan ja konkurssipesän pesänhoitajan esittämiin väitteisiin, joiden mukaan konkurssivelallisella oli konkurssimenettelyn aikana mahdollisuus vedota kyseessä olevan luottosopimuksen ehtojen kohtuuttomuuteen siten, että hänen olisi katsottava olleen täysin passiivinen tai jopa tietoisesti luopuneen oikeudesta vedota direktiivissä 93/13 hänelle annettuun suojaan. Lopuksi ehdotan unionin tuomioistuimelle vastausta ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen kaikkien esitettyjen seikkojen perusteella ja pääasian olosuhteet huomioon ottaen.

Sopimusehtojen kohtuuttomuuden arvioinnin siirtäminen valvovalle tuomarille tehokkuusperiaatteen kannalta

55. Unionin tuomioistuin on jo todennut, että se, että kuluttajalta edellytetään aktiivista toimintaa ja erillisen kontradiktorisen menettelyn vireille panemista [16] tai että erityiseen menettelyyn sisältyy tiettyjä menettelyllisiä vaatimuksia, joita kuluttajan on noudatettava vedotakseen oikeuksiinsa, [17] ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei hän saisi tehokasta oikeussuojaa.

56. Näin ollen herää kysymys siitä, missä määrin valvovan tuomarin uudet toimenpiteet ovat omiaan takaamaan kuluttajalle tehokkaan oikeussuojan ja täyttämään direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa ja 7 artiklan 1 kohdassa säädetyt vaatimukset.

[14] Ks. vastaavasti tuomio 12.2.2015, Baczó ja Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, 41 ja 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[15] Ks. erityisesti tuomio 27.2.2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) sekä tuomio 22.4.2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, 53 kohta).

[16] Ks. vastaavasti tuomio Profi Credit Bulgaria (45–49 kohta), jossa unionin tuomioistuin katsoi, että kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että saatavan olemassaolon valvonta ei kuulu tuomioistuimen toimivaltaan maksamismääräysmenettelyssä, ja jolla näin ollen velvoitetaan asianomainen kuluttaja panemaan vireille erillinen menettely, jotta tämä voisi käyttää oikeuttaan saada täysimääräinen palautus, ei ollut tehokkuusperiaatteen vastainen.

[17] Ks. tuomio 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, 50 ja 54 kohta), jossa unionin tuomioistuin katsoi muun muassa, että sen suojan tehokkuus, johon direktiivillä 93/13 pyritään, ei ollut esteenä sille, että oli olemassa muu kuluttajan käytettävissä oleva menettely, jossa tämä voi vaatia perusteettomasti maksettujen määrien palauttamista.

57. Nyt käsiteltävässä asiassa on todettava ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenevän, että konkurssituomioistuimen kanta, joka koskee kyseessä olevien sopimusehtojen kohtuuttomuutta, ei sido valvovaa tuomaria, jonka käsiteltäväksi kysymys sopimusehtojen kohtuuttomuudesta siirretään, jotta jakoluetteloa voidaan tarvittaessa muuttaa vastaavasti, ja hän voi päättää, että kyseistä luetteloa ei ole tarpeen muuttaa. Kansallisen oikeuden sovellettavien säännösten mukaan valvova tuomari ei myöskään ole velvollinen arvioimaan sopimusehtojen kohtuuttomuutta eikä konkurssituomioistuin voi velvoittaa häntä tekemään niin. Näin ollen sopimusehtojen mahdollisen kohtuuttomuuden arviointiin liittyy jonkin verran epävarmuutta valvovan tuomarin toteuttaessa uusia toimenpiteitä.

58. Asiakirjojen tiedoista ilmenee myös, että valvovan tuomarin antamasta päätöksestä voidaan nostaa kanne konkurssituomioistuimessa, jolla on tällöin toimivalta tutkia uudelleen sopimusehtojen mahdollista kohtuuttomuutta.[18] Jos valvovan tuomarin määräyksestä nostetaan kanne, konkurssituomioistuimen olisi siis tämän ”tuomioistuinten pingiksen”[19] päätteeksi väistämättä ratkaistava kysymykset kyseessä olevien ehtojen kohtuuttomuudesta ja jakoluettelon muuttamisesta.

59. Edellä mainitun epävarmuuden lisäksi asian käsittely viivästyy perusteettomasti, kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, koska kyseisellä tuomioistuimella on jo kaikki tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja koskevat tiedot, joita se tarvitsee kyseisen luottosopimuksen ehtojen mahdollisen kohtuuttomuuden arvioimiseksi.

60. Huomautan lisäksi, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan päätös lykätä asian käsittelyä ja siirtää sopimusehtojen kohtuuttomuutta koskeva kysymys valvovalle tuomarille johtaa siihen, että koko sen ajan, jonka valvova tuomari mahdollisesti tutkii tätä kysymystä, puolet konkurssivelallisen palkasta pidätetään edelleen konkurssipesän varojen kerryttämiseksi. Nyt käsiteltävässä asiassa konkurssivelallinen on väittänyt, että pidätyksen jälkeen jäljelle jäävä määrä ei riitä hänen ja hänen perheensä tarpeisiin. Konkurssituomioistuin ja valvova tuomari eivät voi mukauttaa pidätettävää summaa konkurssimenettelyyn sovellettavien säännösten, sellaisina kuin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ne esittää, nojalla.[20] Kuten edellä muistutin,[21] konkurssituomioistuin voi nimittäin vasta maksusuunnitelmaa laatiessaan ottaa huomioon konkurssivelallisen henkilökohtaisen tilanteen ja konkurssimenettelyn päätteeksi annettavassa maksusuunnitelman laatimista koskevassa päätöksessään päättää pienentää kuukausittain takaisin maksettavaa määrää.

61. Tältä osin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee selvästi, että direktiivissä 93/13 kuluttajille annettu suoja ulottuu myös tilanteisiin, joissa kuluttaja, joka on tehnyt elinkeinonharjoittajan kanssa kohtuuttoman sopimusehdon sisältävän sopimuksen, jättää

[18] Nojaudun pankin pesänhoitajan huomautuksiin, jotka koskevat valitusta, joka voidaan tehdä määräyksestä, jonka valvova tuomari antaa tutkittuaan pesänhoitajan alun perin laatiman jakoluettelon vastustamisen.

[19] Julkisasiamies Bobek käytti tätä ilmaisua ratkaisuehdotuksessaan Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, 2 kohta) viitatessaan epätoivottuun tilanteeseen, jossa asiaa siirrellään edestakaisin tuomioistuimesta toiseen lainkäyttölinjan sisällä tai, hallintolainkäytön alalla, tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten välillä.

[20] Korostan, etten ole päinvastaista väittävien asianosaisten huomautusten, kuten heidän istunnossa esitettyihin kysymyksiin antamiensa vastausten, perusteella voinut määrittää, voiko konkurssivelallinen kyseessä olevan kansallisen lainsäädännön nojalla vaatia tiettyjen varojensa jättämistä konkurssipesän ulkopuolelle, ja jos voi, niin millä edellytyksillä, ja missä määrin tässä tarkoitetut varat voisivat liittyä hänen palkastaan tehtäviin pidätyksiin. Koska yksinomaan kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen toteamaan sen ratkaistavaksi saatetun riita-asian tosiseikat ja arvioimaan niitä sekä tulkitsemaan ja soveltamaan kansallista lainsäädäntöä (tuomio 9.7.2020, C-698/18 ja C-699/18, Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale, EU:C:2020:537, jäljempänä tuomio Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale, 46 kohta), lähden tässä analyysissä siitä, että kyseessä olevaan konkurssimenettelyyn sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä konkurssituomioistuimelle tai valvovalle tuomarille ei anneta mahdollisuutta mukauttaa konkurssivelallisen palkasta tehtäviä pidätyksiä, kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee.

[21] Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 33 kohta.

vetoamatta kyseisen sopimusehdon kohtuuttomuuteen muun muassa oikeudenkäynnistä aiheutuvien kulujen vuoksi, [22] tai jossa on olemassa huomattava vaara siitä, ettei kuluttaja vastusta menettelyä edellytetyllä tavalla, kun otetaan huomioon kustannukset, joita siitä aiheutuu riidanalaiseen saatavaan nähden ja jotka voivat olla sellaisia, että ne saavat kuluttajan luopumaan asian saattamisesta tuomioistuimeen sopimusehtojen mahdollisen kohtuuttomuuden tutkimista varten. [23]

62. Nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaisessa konkurssimenettelyssä on mielestäni olemassa huomattava vaara siitä, että jo ennestään epävarmassa taloudellisessa tilanteessa oleva konkurssivelallinen luopuu vetoamasta direktiivissä 93/13 hänelle annettuihin oikeuksiin. Näin on nimittäin silloin, kun konkurssituomioistuin, joka on epävarma tiettyjen sopimusehtojen kohtuuttomuudesta, voi ainoastaan lykätä asian käsittelyä ja siirtää asian valvovan tuomarin käsiteltäväksi, mikä pitkittää menettelyä ja tilannetta, jossa konkurssivelallisen palkasta tehdään automaattisia pidätyksiä, joita ei voida muuttaa, etenkin kun ei ole taattu, että valvova tuomari tutkii kyseessä olevien ehtojen kohtuuttomuuden.

63. Jos konkurssituomioistuin on jo siirtänyt viran puolesta tai konkurssivelallisen pyynnöstä kysymyksen tiettyjen ehtojen kohtuuttomuudesta valvovan tuomarin käsiteltäväksi, konkurssivelallinen myös todennäköisesti luopuu valvovan tuomarin määräykseen kohdistuvan kanteen nostamisesta, jotta hän ei viivästyttäisi entisestään sitä hetkeä, jolloin konkurssituomioistuin voi maksusuunnitelmaa laatiessaan ottaa huomioon hänen taloudelliset vaikeutensa, vaikka tämä merkitsisikin kyseessä olevan saatavan säilymistä kokonaisuudessaan.

64. Näin ollen katson, että pääasiassa kyseessä oleva konkurssimenettely vaarantaa direktiiville 93/13 asetetun tavoitteen saavuttamisen ja on ristiriidassa sen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan niiden lainkäyttömenettelyjen erityispiirteet, jotka käydään elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välillä kansallisen oikeuden mukaan, eivät saa muodostua tekijäksi, joka saattaisi vaikuttaa siihen oikeussuojaan, joka kuluttajien on saatava direktiivin 93/13 säännösten nojalla. [24]

65. On katsottava, että sopimusehtojen kohtuuttomuuden tuomioistuinvalvonnan hypoteettinen luonne ei riitä varmistamaan kuluttajansuojan täyttä tehokkuutta, johon direktiivillä 93/13 pyritään. On välttämätöntä varmistaa tällainen valvonta, tarvittaessa viran puolesta, joko asiaa ensimmäisenä tai toisena oikeusasteena käsittelevässä tuomioistuimessa, ja se, ettei ole olemassa merkittävää vaaraa siitä, että kuluttaja luopuu vetoamasta direktiivin 93/13 mukaiseen suojaan kohtuuttomia ehtoja vastaan, koska tällaisen suojan on oltava konkreettinen ja tehokas eikä teoreettinen tai näennäinen.

[22] Ks. esim. vastaavasti määräys 16.11.2010, Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, 43 ja 44 kohta); tuomio 21.11.2002, Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, 34 kohta); tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 54 kohta) sekä tuomio 4.6.2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[23] Ks. tuomio 17.5.2022, Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396, jäljempänä tuomio Impuls Leasing România, 50, 58 ja 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), jossa unionin tuomioistuin täsmensi olevan todennäköistä, että maksamatta jättäneellä velallisella ei ole tarvittavia taloudellisia varoja vastustamista varten vaaditun vakuuden asettamiseksi, ja näin on sitäkin suuremmalla syyllä silloin, kun nostettujen kanteiden kohteen arvo ylittää huomattavasti sopimuksen kokonaisarvon. Ks. tästä myös tuomio 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, 67 ja 68 kohta); tuomio 26.6.2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, 60 kohta) sekä tuomio 4.5.2023, BRD Groupe Société Générale ja Next Capital Solutions (C-200/21, EU:C:2023:380, 38 ja 39 kohta).

[24] Ks. erityisesti tuomio 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 55 kohta); tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 62 kohta); tuomio 17.7.2014, Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, 46 kohta) sekä tuomio Impuls Leasing România (45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

66. Nyt käsiteltävän asian olosuhteissa ja kun otetaan huomioon unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, on olemassa vahvoja viitteitä siitä, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta ovat esteenä kyseessä olevien kansallisten menettelysääntöjen soveltamiselle, koska ne eivät mielestäni ole riittävä eivätkä tehokas keino estää kohtuuttomien ehtojen käyttöä, joten kuluttajansuoja on puutteellinen ja riittämätön.

67. Tätä päätelmää ei nähdäkseni kumoa se, että koska määräystä, jolla valvova tuomari alun perin hyväksyi jakoluettelon, ei vastusteta, se saa oikeusvoiman, kuten pankin pesänhoitaja istunnossa väitti.

68. Oikeusvoimaperiaatteella on toki selvästi merkitystä sekä unionin oikeusjärjestyksessä että kansallisissa oikeusjärjestyksissä, ja unionin tuomioistuin on useaan otteeseen täsmentänyt, että sekä oikeusrauhan ja oikeussuhteiden vakauden että hyvän lainkäytön varmistamiseksi on tärkeää, että kaikkien käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen käytön tai näitä oikeussuojakeinoja varten säädettyjen määräaikojen umpeenkulumisen jälkeen lainvoimaisiksi tulleita tuomioistuinten ratkaisuja ei voida enää saattaa kyseenalaisiksi. [25]

69. Unionin tuomioistuin on myös todennut, että kuluttajan suoja ei ole ehdoton. Tarkemmin sanottuna se on katsonut, että unionin oikeudessa ei edellytetä kansallisten tuomioistuinten jättävän soveltamatta sellaisia kansallisia menettelysääntöjä, joiden perusteella ratkaisu on oikeusvoimainen, vaikka tämä antaisikin mahdollisuuden korjata jonkin direktiivin 93/13 säännöksen rikkomisen, olipa se luonteeltaan minkälainen hyvänsä, edellyttäen kuitenkin, että vastaavuusperiaatetta ja tehokkuusperiaatetta noudatetaan, [26] ja mikäli ei ole olemassa huomattavaa riskiä siitä, ettei kuluttaja nosta kannetta tätä varten säädetyssä määräajassa. [27]

70. Unionin tuomioistuin on myös täsmentänyt, että kun otetaan huomioon direktiivillä 93/13 kuluttajille annetun suojan taustalla olevan yleisen edun luonne ja merkityksellisyys, kansallinen lainsäädäntö, jonka mukaan katsotaan, että sopimusehtojen kohtuuttomuus on tutkittu viran puolesta ja että saavutettu oikeusvoima kattaa tämän tutkimisen silloinkin, kun päätöksessä ei ole lainkaan tätä koskevia perusteluja, voi tehdä tyhjäksi kansallisen tuomioistuimen velvollisuuden tutkia viran puolesta sopimusehtojen mahdollinen kohtuuttomuus. [28]

71. Unionin tuomioistuimen mukaan on niin, että ilman perusteluja, jotka osoittaisivat, että kyseessä olevien sopimusehtojen kohtuuttomuutta olisi valvottu, kuluttaja ei saa tietää tämän valvonnan olemassaolosta eikä edes pääpiirteittäin perusteista, joiden nojalla tuomioistuin on katsonut, etteivät kyseessä olevat ehdot ole kohtuuttomia. Direktiivissä 93/13 edellytetyn

[25] Ks. erityisesti tuomio 16.3.2009, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); tuomio 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, jäljempänä tuomio Asturcom, 35 ja 36 kohta); tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 46 kohta) sekä tuomio 17.5.2022, SPV Project 1503 ym. (C-693/19 ja C-831/19, EU:C:2022:395, jäljempänä tuomio SPV Project 1503, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[26] Ks. vastaavasti tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); tuomio SPV Project 1503 (58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); tuomio 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, 41 ja 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) sekä tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta) (C-531/22, EU:C:2024:58, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. myös julkisasiamies Tanchevin ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa SPV Project 1503 ym. (C-693/19 ja C-831/19, EU:C:2021:615, 71 ja 72 kohta) ja määräys 28.11.2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[27] Ks. tuomio 18.2.2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, 45–55 kohta).

[28] Ks. tuomio SPV Project 1503, 65 kohta.

kaltaista sopimusehtojen mahdollisen kohtuuttomuuden tehokasta valvontaa ei näet voida taata, jos oikeusvoima ulottuu myös tuomioistuinratkaisuihin, joissa ei tuoda esiin tällaista valvontaa. [29]

72. Tällaisissa tapauksissa tehokasta oikeussuojaa koskeva vaatimus edellyttää, että asiaa myöhemmin käsittelevä tuomioistuin voi arvioida myös ensimmäistä kertaa niiden sopimusehtojen mahdollista kohtuuttomuutta, joiden perusteella tuomioistuin on velkojan hakemuksesta antanut päätöksen, jota velallinen ei ole riitauttanut. [30]

73. Edellä esitetyn oikeuskäytännön perusteella katson, että pääasiassa kyseessä olevissa olosuhteissa, joissa valvova tuomari on antanut lainvoimaisen määräyksen ja joissa konkurssisaatavan perusteena olevan sopimuksen ehtojen kohtuuttomuutta ei ole tutkittu, direktiivi 93/13 edellyttää, että konkurssituomioistuin arvioi viran puolesta tai asianosaisen pyynnöstä kyseisten ehtojen kohtuuttomuuden, kun sillä on tiedossaan tätä varten tarvittavat oikeudelliset seikat ja tosiseikat, ja tekee niistä tarvittavat johtopäätökset.

74. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tilanne voisi olla toinen vain, jos valvova tuomari olisi nimenomaisesti ilmaissut, että hän on tutkinut kyseessä olevien sopimusehtojen kohtuuttomuuden ja että tässä arvioinnissa, joka on perusteltu ainakin pääpiirteittäin, ei ole ilmennyt ainuttakaan kohtuutonta ehtoa, ja tarvittaessa lisäksi täsmentänyt, että hänen mainitun tutkinnan päätteeksi esittämää arviointia ei voida enää riitauttaa nostamatta siitä kannetta säädetyssä määräajassa. Näin ei kuitenkaan ole nyt käsiteltävässä asiassa, mitä ei ole kiistetty.

Konkurssivelallisen passiivisuus niiden muiden mahdollisuuksien osalta, joita hänellä on vedota direktiivin 93/13 mukaisiin oikeuksiinsa

75. On totta, että oikeuskäytännöstä ilmenee, että tehokkuusperiaatteen noudattaminen ei voi mennä niin pitkälle, että sillä täysin kompensoitaisiin asianomaisen kuluttajan täydellinen passiivisuus. [31] Tältä osin on tärkeää korostaa, että unionin tuomioistuin totesi ensimmäisen kerran tuomiossa Asturcom [32] tämän nimenomaisen rajoituksen, joka on asetettu kansallisen tuomioistuimen viran puolesta toteuttamille toimenpiteille direktiiviin 93/13 perustuvan kuluttajansuojan osalta. Kyse on myös ainoasta asiasta, jossa unionin tuomioistuin on tehnyt suoraan johtopäätöksiä kyseisestä toteamuksesta. [33] Kyseisessä asiassa esitettiin kysymys välityslausekkeen kohtuuttomuudesta lainvoimaisen välitystuomion pakkotäytäntöönpanosta vastaavassa tuomioistuimessa. Unionin tuomioistuin katsoi, että tehokkuusperiaatteen noudattaminen ei voinut johtaa käsitellyssä asiassa kyseessä olevan kaltaisissa olosuhteissa siihen,

[29] Ks. vastaavasti tuomio 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, 49 ja 50 kohta) sekä julkisasiamies Medinan ratkaisuehdotus Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:22, 99 kohta). Edellä mainitun tuomion Ibercaja Banco 51 kohdassa unionin tuomioistuin on sitä vastoin katsonut, että tällainen suoja on varmistettu, jos kansallinen tuomioistuin ratkaisussaan, jossa se antaa luvan kiinnitetyn kiinteistön ulosmittaukseen, nimenomaisesti ilmaisee, että se on viran puolesta tutkinut kiinnitetyn kiinteistön ulosmittausmenettelyn perustana olevan täytäntöönpanoperusteen ehtojen kohtuuttomuuden, että kyseisessä tutkinnassa, joka on perusteltu ainakin pääpiirteittäin, ei ole ilmennyt ainuttakaan kohtuutonta ehtoa ja että jos vastustamista ei esitetä kansallisessa lainsäädännössä säädetyssä määräajassa, kuluttaja ei enää saa vedota näiden ehtojen mahdolliseen kohtuuttomuuteen.

[30] Ks. vastaavasti tuomio SPV Project 1503 (65 ja 66 kohta) sekä tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta) (C-531/22, EU:C:2024:58, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[31] Ks. mm. tuomio 17.5.2022, Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397, 28 kohta); tuomio 22.9.2022, Vicente (Asianajopalkkioiden periminen) (C-335/21, EU:C:2022:720, jäljempänä tuomio Vicente, 56 kohta); tuomio 13.7.2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, 28 kohta) sekä tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta) (C-531/22, EU:C:2024:58, 45 kohta).

[32] Tuomio Asturcom, 47 ja 48 kohta.

[33] Unionin tuomioistuin on toisinaan muistuttanut myös passiivisuuden käsitteestä siihen nähden, että kuluttajalle asetettua vaatimusta saattaa vireille tuomioistuinmenettely ei sellaisenaan voida pitää tehokkuusperiaatteen vastaisena (ks. tuomio 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, 55–57 kohta; tuomio 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, 62 ja 63 kohta sekä tuomio Profi Credit Bulgaria, 48 kohta).

että kansallisen tuomioistuimen ei ainoastaan edellytetä korvaavan menettelyllistä puutetta, joka johtuu siitä, että kuluttaja ei tunne oikeuksiaan, vaan myös korvaavan täysin sellaisen kuluttajan täydellisen passiivisuuden, joka ei ollut osallistunut välimiesmenettelyyn, saapunut välitystuomioistuimeen eikä nostanut kansallisessa lainsäädännössä säädetyssä kahden kuukauden määräajassa kumoamiskannetta välitystuomiosta, josta on siksi tullut lopullinen.

76. Katson kuitenkin, että nyt käsiteltävän asian olosuhteet poikkeavat niistä, jotka saivat unionin tuomioistuimen tekemään kyseisen päätelmään tuomiossa Asturcom. Nyt käsiteltävässä asiassa konkurssivelallinen on osallistunut konkurssimenettelyyn ja asiamiehensä välityksellä asian käsittelyyn konkurssituomioistuimessa. Konkurssituomioistuimessa pidetyn istunnon jälkeen kyseinen asiamies on myös jättänyt asiakirjan, jossa vaaditaan, että kyseisen luottosopimuksen tietyt sopimusehdot todetaan kohtuuttomiksi, minkä vuoksi konkurssituomioistuimen on voinut pohtia asiaa.

77. On totta, ettei konkurssivelallinen ole vastustanut jakoluetteloa eikä nostanut kannetta, jossa vaaditaan toteamaan, että riidanalaista saatavaa ei ole olemassa.

78. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että häntä voidaan moittia täydellisestä passiivisuudesta.

79. Tuomioistuin onkin useaan otteeseen tarkentanut tuomiossa Asturcom omaksumaansa kantaa. Viitatessaan kyseiseen kuluttajan täydellistä passiivisuutta koskevaan oikeuskäytäntöön se on todennut useaan otteeseen, että on tarkasteltava, onko kyseessä olevan kansallisen menettelyn erityispiirteet huomioon ottaen olemassa merkittävä vaara siitä, että elinkeinonharjoittajien vireille panemissa menettelyissä, joissa kuluttajat ovat vastaajina, kuluttajat luopuvat direktiiviin 93/13 perustuvien oikeuksiensa käyttämisestä, erityisesti siksi, että kanteen nostamiselle säädetyt määräajat ovat erityisen lyhyitä tai siksi, että he pidättyvät puolustautumasta, kun otetaan huomioon oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten suuruus riidanalaisen saatavan suuruuteen nähden, tai siksi, että he eivät tiedä oikeuksiensa laajuutta. [34]

80. Nyt käsiteltävän asian asiakirjoista ilmenee, että Puolan lainsäädännön mukaisessa konkurssimenettelyssä konkurssivelallinen voi lähtökohtaisesti vastustaa jakoluetteloa tai nostaa kanteen, jossa riitautetaan saatavan olemassaolo, vain sillä edellytyksellä, että hän on aiemmin ilmoittanut pesänhoitajalle kieltäytyvänsä hyväksymästä kyseessä olevaa saatavaa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kuitenkin todennut, että jos konkurssivelallinen olisi ilmoittanut pesänhoitajalle epäilevänsä sopimusehtoja kohtuuttomiksi, tämä olisi edellyttänyt oikeudenkäynnin vireille panemista yleisessä tuomioistuimessa, [35] mikä olisi entisestään pitkittänyt konkurssimenettelyä, jonka aikana konkurssivelallisen palkasta tehdään edelleen automaattisesti pidätyksiä, ja aiheuttanut ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja.

[34] Ks. vastaavasti erityisesti tuomio 13.7.2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, 28 kohta), jossa viitataan tuomioon Vicente (56 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), jossa puolestaan viitataan 14.6.2012 annetun tuomion Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349) 54 ja 56 kohtaan. Ks. myös tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta) (C-531/22, EU:C:2024:58, 53 ja 60 kohta).
Unionin tuomioistuin on katsonut, ettei kyse ole ollut tuomioon Asturcom perustuvassa oikeuskäytännössä tarkoitetusta kuluttajan passiivisuudesta myös muiden olosuhteiden johdosta: ks. tuomio 17.5.2022, Unicaja Banco, (C-869/19, EU:C:2022:397, 38 kohta) sekä julkisasiamies Medinan ratkaisuehdotus asiassa GR REAL (C-351/23, EU:C:2024:950, 105 kohta).

[35] Vaikka pankin pesänhoitaja kiisti tämän väitteen istunnossa, muistutan, että SEUT 267 artiklassa tarkoitetussa menettelyssä, joka perustuu kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen tehtävien selkeään jakoon, yksinomaan kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen toteamaan sen ratkaistavaksi saatetun riita-asian tosiseikat ja arvioimaan niitä sekä tulkitsemaan ja soveltamaan kansallista lainsäädäntöä (ks. tuomio Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale, 46 kohta).

81. Kun konkurssivelallinen ilmoittaa hyväksyvänsä saatavan, hän menettää lisäksi oikeuden vedota myöhemmin sen sopimuksen pätemättömyyteen, johon kyseessä oleva saatava perustuu. Istunnossa vahvistettiin, että tällainen hyväksyminen merkitsee, että konkurssivelallinen hyväksyy sekä saatavan määrän että sen oikeusperustan. Asiakirjaoista ei ilmene mitään, minkä perusteella voitaisiin määrittää, missä määräajassa konkurssivelallista kehotetaan antamaan ilmoitus saatavan hyväksymisestä tai hyväksymättä jättämisestä, ja konkurssilaissa säädetään ainoastaan, että kyseessä on pesänhoitajan ilmoittama ”tietty määräaika”. [36]

82. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on lisäksi todennut, että jakoluetteloa on vastustettava kahden viikon kuluessa kyseisen luettelon julkaisemisesta ja että vastustaminen edellyttää sellaisten oikeasuhteisten oikeudenkäyntikulujen maksamista, jotka vastaavat 5:ttä prosenttia oikeusriidan kohteen arvosta, ja kyseinen tuomioistuin on täsmentänyt, että niiden on oltava vähintään 30 PLN (n. kuusi euroa) ja enintään 100 000 PLN (n. 22 000 euroa). [37] Nämä kulut on lisäksi maksettava konkurssivelallisen omista varoista eli siitä palkanosasta, joka jää jäljelle pidätysten jälkeen.

83. Unionin tuomioistuin on kuitenkin jo todennut, että kahden viikon määräaika on erityisen lyhyt ja aiheuttaa huomattavan vaaran siitä, ettei kuluttaja vastusta jakoluetteloa vaaditulla tavalla, [38] ja että velallinen, joka joutuu antamaan vaatimuksen kohteen arvon perusteella laskettavan vakuuden, saadaan todennäköisesti luopumaan vastustamisesta. [39]

84. Lopuksi on muistettava, että direktiivin 93/13 mukaisen suojajärjestelmän ydin on sen tunnustaminen, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta. Oikeuskäytännössä on toistuvasti katsottu, että kuluttajat eivät ehkä tiedä kiinnelainasopimuksen ehdon olevan kohtuuton tai eivät miellä direktiivin 93/13 mukaisten oikeuksiensa laajuutta [40] edes silloin, kun sopimus on kokonaan täytetty, tai tämän jälkeen. [41]

85. Näin ollen pelkästään sen perusteella, että nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan luottosopimuksen tiettyjen ehtojen kohtuuttomuus riitautettiin vasta konkurssimenettelyn myöhäisessä vaiheessa, ei mielestäni voida katsoa konkurssivelallisen toimineen täysin passiivisesti.

86. Edellä esitetystä seuraa, että yksityiskohtaisista säännöistä, jotka koskevat oikeutta vedota direktiivissä 93/13 annettuun suojaan Puolan oikeuden mukaisessa konkurssimenettelyssä, sellaisina kuin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ne esittänyt, ilmenee seikkoja, jotka antavat aihetta epäillä vakavasti käytettävissä olevien tuomioistuinvalvonnan keinojen tehokkuutta. Näin ollen on mielestäni olemassa huomattava vaara, että kuluttaja ei vaadi pesänhoitajalta direktiivin 93/13 mukaista suojaa, koska hän ei tiedä oikeuksiaan tai miellä niiden laajuutta, eikä vastusta jakoluetteloa, koska vastustamisesta aiheutuvien kustannusten suuruus riidanalaisen saatavan suuruuteen nähden voi muodostaa hänelle kannustimen

[36] Konkurssilain 243 §.

[37] Syyskuun 20 päivänä 2023 voimassa olleen vaihtokurssin mukaan.

[38] Ks. tuomio 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, 65 ja 66 kohta) sekä tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta) (C-531/22, EU:C:2024:58, 53–55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[39] Ks. julkisasiamies Tanchevin ratkaisuehdotus Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2021:616, 58 kohta) ja tuomio Impuls Leasing România, 60 kohta.

[40] Ks. erityisesti tuomio 20.9.2018, OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, 88 kohta); tuomio 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, 45 kohta) sekä tuomio 25.4.2024, Banco Santander (Vanhentumisajan alkaminen) (C-561/21, EU:C:2024:362, 33 kohta).

[41] Ks. tuomio Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale (65 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

puolustautumisesta luopumiseen, ja lisäksi jakoluetteloa on vastustettava huomattavan lyhyessä määräajassa. Näissä olosuhteissa ei siis voida katsoa konkurssivelallisen osoittaneen tämän ratkaisuehdotuksen 75 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettua täydellistä passiivisuutta.

Luopuminen vetoamasta direktiivissä 93/13 annettuihin oikeuksiin

87. Unionin tuomioistuin on täsmentänyt, että direktiivillä 93/13 perustettu suojajärjestelmä ei ole pakollinen. Kuluttajan oikeus tehokkaaseen suojaan sisältää myös mahdollisuuden luopua vetoamasta hänelle kuuluviin oikeuksiin, joten kansallisen tuomioistuimen on tarpeen vaatiessa otettava huomioon kuluttajan ilmaisema tahto, kun kuluttaja on tietoinen kohtuuttoman ehdon sitomattomuudesta mutta kuitenkin toteaa, että hän vastustaa sen huomiotta jättämistä, ja antaa näin vapaaehtoisen ja tietoisen suostumuksensa kyseiseen ehtoon.[42]

88. Nyt käsiteltävässä asiassa mikään ei viittaa siihen, että konkurssivelallinen olisi heti pesänhoitajan laadittua jakoluettelon ollut tietoinen siitä, etteivät kyseessä olevan luottosopimuksen tietyt ehdot ole sitovia, ja niistä aiheutuvista seurauksista ja siten tietoisesti luopunut vetoamasta ehtojen kohtuuttomuuteen ja luopunut direktiivin 93/13 mukaisesta suojasta. Hänet asetettiin konkurssiin 15.10.2019, ja valvova tuomari hyväksyi jakoluettelon 26.4.2021 antamallaan päätöksellä. Konkurssivelallista on kuitenkin edustanut asiamies vasta 3.11.2022 alkaen. Kyseinen asiamies on lisäksi heti konkurssituomioistuimessa pidetyn istunnon jälkeen jättänyt asiakirjan, jossa vedotaan kyseessä olevan luottosopimuksen ehtojen kohtuuttomuuteen.

89. Näin ollen katson, että siitä, että konkurssivelallinen, jota ei ole neuvonut lainoppinut asiamies, on todennut pesänhoitajalle hyväksyvänsä ilmoitetut saatavat ja jättänyt ilmaisematta valvovalle tuomarille vastustavansa niitä, ei voida päätellä, että hän olisi lopullisesti, vapaasti ja tietoisesti luopunut vetoamasta direktiivillä 93/13 käyttöön otettuun järjestelmään, jolla suojataan kuluttajia elinkeinonharjoittajien käyttämiltä kohtuuttomilta ehdoilta.

Ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä koskeva päätelmä

90. Edellä esitetyn perusteella katson, että konkurssimenettelyä koskevat Puolan menettelysäännökset ja ainakin tapa, jolla ne pannaan täytäntöön Puolan oikeuskäytännössä, ovat omiaan tekemään direktiivillä 93/13 tavoitellun suojan antamisen konkurssivelallisen kannalta suhteettoman vaikeaksi, eivätkä ne siis täytä kuluttajien tehokkaan oikeussuojan vaatimuksia.

91. Näin ollen ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jossa säädetään, että kun jakoluettelo on konkurssimenettelyssä hyväksytty tuomioistuimen päätöksellä, josta ei ilmene nimenomaisesti, että sopimusehtojen kohtuuttomuus on tutkittu, ja kun menettely on vireillä konkurssituomioistuimessa, jakoluettelo sitoo konkurssituomioistuinta, joka ei siten voi arvioida viran puolesta eikä kuluttajan pyynnöstä

[42] Ks. erityisesti tuomio 14.4.2016, Sales Sinués ja Drame Ba (C-381/14 ja C-385/14, EU:C:2016:252, 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) sekä tuomio 9.7.2020, Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536, 25–28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

sopimusehtojen kohtuuttomuutta eikä muuttaa jakoluetteloa vastaavasti, vaan sen on tarvittaessa lykättävä asian käsittelyä ja siirrettävä kysymys näiden ehtojen mahdollisesta kohtuuttomuudesta ensiksi mainitun tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Toinen ennakkoratkaisukysymys, joka koskee väliaikaisten toimenpiteiden toteuttamista

92. Toisessa ennakkoratkaisukysymyksessään kansallinen tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa ei sallita väliaikaista toimenpiteistä määräämistä nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaisessa konkurssimenettelyssä.

93. Väliaikaisista toimenpiteistä määräämistä koskevasta kysymyksestä muistutan,[43] että unionin oikeudessa ei ole yhdenmukaistettu sopimusehtojen väitetyn kohtuuttomuuden tutkimiseen sovellettavia menettelyjä. Nämä menettelyt kuuluvat kunkin jäsenvaltion sisäisen oikeusjärjestyksen alaan jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti, kuitenkin sillä edellytyksellä, että ne ovat vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden mukaisia.[44] Kuten aiemmin totesin, keskityn seuraavassa analyysissä tehokkuusperiaatteeseen, jota ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymykset ainoastaan koskevat.

94. Väliaikaisista toimenpiteistä, joita on haettu direktiivistä 93/13 johtuvien oikeuksien käyttämiseksi, unionin tuomioistuin on voinut katsoa erityisesti, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan pääasiamenettelyn tuomioistuin, joka on toimivaltainen arvioimaan sopimusehdon kohtuuttomuutta, ei voi määrätä ulosmittausmenettelyn keskeyttämisen kaltaisista väliaikaisista toimenpiteistä kiinteistön ulosmittauksen yhteydessä, vaikka tällaisista toimista määrääminen olisi tarpeen, jotta voidaan taata sopimusehtojen kohtuuttomuudesta myöhemmin annettavan ratkaisun täysi tehokkuus, koska kyseisellä lainsäädännöllä voidaan heikentää direktiivillä 93/13 tavoitellun suojan tehokkuutta.[45]

95. Tämän oikeuskäytännön asiayhteys on kuitenkin erityinen. On nimittäin niin, että jos mahdollisuutta määrätä väliaikaisista toimenpiteistä ei ole, pääasiamenettelyn tuomioistuimen lopullisella ratkaisulla, jossa kyseessä oleva sopimusehto todetaan kohtuuttomaksi, voidaan turvata mainitulle kuluttajalle vain jälkikäteinen suoja pelkän korvauksen muodossa, mitä on pidettävä puutteellisena ja riittämättömänä direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdan vastaisten kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi.[46]

[43] Huomautan esimerkiksi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen täsmentäneen, että sen harkitsemiin väliaikaisiin toimenpiteisiin kuuluu konkurssivelallisen palkasta kuukausittain tehtävän pidätyksen pienentäminen.

[44] Ks. julkisasiamies Medinan ratkaisuehdotus asiassa M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031, 40 kohta) sekä mm. tuomio 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); tuomio Vicente (53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 15.6.2023, Getin Noble Bank (Luottosopimuksen täyttämisen keskeyttäminen) (C-287/22, EU:C:2023:491, 40 kohta).

[45] Ks. vastaavasti tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 59, 60 ja 64 kohta) sekä tuomio 17.7.2014, Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, 28 kohta); ks. myös määräys 14.11.2013, Banco Popular Español ja Banco de Valencia (C-537/12 ja C-116/13, EU:C:2013:759, 60 kohta).

[46] Näin on silloin, kun kiinnitetty kiinteistö ulosmitataan ennen pääasiamenettelyn tuomioistuimen ratkaisua, jossa kiinnityksen perusteena oleva sopimusehto todetaan kohtuuttomaksi ja ulosmittausmenettely näin ollen pätemättömäksi, mikä merkitsee asunnon lopullista ja peruuttamatonta menettämistä, varsinkin kun kyseessä on kuluttajan perheen asunto, kuten tuomiossa Aziz, tuomiossa Banco Popular Español ja Banco de Valencia sekä tuomiossa Sánchez Morcillo ja Abril García (ks. tämän ratkaisuehdotuksen 94 kohta). Unionin tuomioistuin päätteli samalla tavoin 6.11.2019 annetun määräyksen BNP Paribas Personal Finance SA Paris Sucursala Bucureşti ja Secapital (C-75/19, EU:C:2019:950) taustalla olevassa asiassa, jossa vastustamisesta erillinen menettely, jossa voitiin vedota sellaisen sopimusehdon kohtuuttomuuteen, ei vaikuttanut pakkotäytäntöönpanomenettelyyn, sillä kuluttuja voi joutua viimeksi mainittuun menettelyyn ennen ehtojen kohtuuttomuuden toteamista koskevan asian ratkaisemista.

96. Samoin silloin, kun unionin tuomioistuin on katsonut, että sellaisen kuluttajan nostaman yksittäistapausta koskevan kanteen käsittely, jossa vaaditaan, että sopimusehto todetaan kohtuuttomaksi, on voitava keskeyttää odotettaessa sitä, että samanaikaisesti vireillä oleva ryhmäkanne, jossa annettava ratkaisu saattaa määrittää yksittäistapausta koskevan kanteen johdosta annettavan ratkaisun, on ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla, vaarana on ollut, että kuluttaja maksaa sen oikeudenkäyntimenettelyn ajan, jossa on vaadittu, että kiinnelainasopimus todetaan pätemättömäksi, ja joka voi olla huomattavan pitkä, kuukausieriä, joiden määrä on korkeampi kuin tosiasiallisesti olisi maksettava, jos kyseessä oleva sopimusehto todettaisiin pätemättömäksi. [47]

97. Unionin tuomioistuin on lisäksi täsmentänyt tilanteessa, jossa kyseessä olevassa kansallisessa lainsäädännössä sallitaan väliaikaisista toimenpiteistä määrääminen, direktiivillä 93/13 tavoitellun kuluttajansuojan täyden tehokkuuden edellyttävän, että nämä toimenpiteet toteutetaan sellaisten menettelysääntöjen mukaisesti, jotka eivät ole omiaan saamaan kuluttajaa luopumaan kanteen nostamisesta ja sen pysyttämisestä. [48]

98. Eräässä toisessa asiassa, jossa kansallisen lainsäädännön nojalla voitiin myös määrätä väliaikaista toimenpiteistä, vaikka ne olisi tavallisesti evätty, unionin tuomioistuin totesi, että jos kansallinen tuomioistuin katsoo yhtäältä, että on olemassa riittäviä viitteitä kyseessä olevien sopimusehtojen kohtuuttomuudesta ja siitä, että asianomaisen kuluttajan pääasiassa kyseessä olevan lainasopimuksen nojalla maksamat määrät maksetaan todennäköisesti takaisin, ja toisaalta, että jos väliaikaisia toimenpiteitä, jotka koskevat lainasopimuksen nojalla maksettavien kuukausierien maksamisen keskeyttämistä, ei määrätä, pääasiassa myöhemmin annettavan lainvoimaisen ratkaisun täyttä tehokkuutta ei voida taata, mikä kansallisen tuomioistuimen on arvioitava kaikkien käsiteltävän asian olosuhteiden perusteella, kyseisen tuomioistuimen on määrättävä väliaikaisista toimenpiteistä, joilla mainittuun sopimukseen perustuva kuluttajan maksuvelvoite keskeytetään. [49]

99. Yhtäältä on niin, että nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevassa Puolan lainsäädännössä ei sallita väliaikaisista toimenpiteistä määräämistä konkurssiin asetetun kuluttajan tilanteen järjestelemiseksi konkurssimenettelyn aikana. [50]

100. Toisaalta on todettava, että vaarana ei ole aiheettoman maksun maksaminen kohtuuttoman ehdon sisältävän sopimuksen sopimuspuolena olevalle velkojalle. Menettelyn aikana konkurssivelallinen ei vielä maksa velkojaan velkojille. Hän tekee sen silloin, kun konkurssituomioistuimen laatima maksusuunnitelma tulee voimaan. Lisäksi konkurssivelallinen saa takaisin konkurssipesään maksettujen maksujen mahdollisen ylijäämän konkurssimenettelyn päättyessä.

[47] Ks. määräys 26.10.2016, Fernández Oliva ym. (C-568/14–C-570/14, EU:C:2016:828, 34–36 kohta), joka mainitaan 15.6.2023 annetun tuomion Getin Noble Bank (Luottosopimuksen täyttämisen keskeyttäminen) (C-287/22, EU:C:2023:491) 42 kohdassa.

[48] Ks. vastaavasti tuomio Impuls Leasing România (60 kohta), joka koskee täytäntöönpanomenettelyn keskeyttämistä, ja tuomio 9.4.2024, Profi Credit Polska (Lainvoimaisella ratkaisulla päätetyn menettelyn aloittaminen uudelleen) (C-582/21, EU:C:2024:282, 82 kohta).

[49] Ks. vastaavasti tuomio 15.6.2023, Getin Noble Bank (Luottosopimuksen täyttämisen keskeyttäminen) (C-287/22, EU:C:2023:491, 59 kohta), joka mainitaan julkisasiamies Medinan asiassa M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031) antaman ratkaisuehdotuksen 85 kohdassa, jossa täsmennetään tältä osin kyseisestä tuomiosta ilmenevän, että väliaikaisista toimenpiteistä määräämisen tarpeellisuuden arviointi on tehtävä in concreto ottaen huomioon tavoite varmistaa pääasiassa annettavan lopullisen ratkaisun täysi tehokkuus.

[50] On riidatonta, että väliaikaisten toimenpiteiden määräämisestä ei säädetä konkurssimenettelyssä sovellettavissa kansallisissa säännöksissä. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, konkurssilain 229 §:ssä säädetään, että siviiliprosessikoodeksista 17.11.1964 annetun lain (Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego; Dz. U. 2021, 1805 kohta, sellaisena kuin se on muutettuna) ensimmäisen osan ensimmäisen jakson säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin maksukyvyttömyysmenettelyihin poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Turvaamistoimiin liittyvät menettelyt esitetään kuitenkin mainitun koodeksin toisessa osassa, kuten istunnossa vahvistettiin.

101. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kuitenkin todennut, että kun otetaan huomioon konkurssipesään tähän mennessä maksettujen varojen määrä ja konkurssivelallisen velkojen määrä, voi osoittautua, että nämä varat riittävät kattamaan saatavat riidanalaista saatavaa lukuun ottamatta. On kuitenkin pidettävä mielessä, että konkurssimenettelyssä konkurssiin asetettu kuluttaja on jo valmiiksi epävarmassa tilanteessa. Vaikka hän voi saada takaisin konkurssipesään maksetun ylijäämän, hän menettää koko konkurssimenettelyn ajan osan palkastaan siitä automaattisesti tehtävien pidätysten myötä siinäkin tapauksessa, että konkurssipesän muodostavat varat riittäisivät velkojien saatavien maksamiseen lukuun ottamatta sen velkojan saatavaa, joka vetoaa sopimukseen, jonka tietyt ehdot ovat mahdollisesti kohtuuttomia. Tällaisessa tilanteessa ei voida sulkea pois sitä, että konkurssivelallisen taloudelliset vaikeudet pahenevat, mikä voi vaikuttaa myös hänen perheenjäseniinsä.

102. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei sulje pois myöskään sitä, että jos konkurssivelallisen palkasta tehtävän pidätyksen pienentämiseksi ei määrätä väliaikaisia toimenpiteitä, on varteenotettava vaara siitä, että konkurssivelallinen, jos kyseinen menettely pitkittyy sopimusehtojen kohtuuttomuutta tutkittaessa ja hänen taloudellinen tilanteensa on vaarassa heiketä, ei ryhdy tarvittaviin toimiin turvautuakseen direktiivissä 93/13 hänelle annettuun suojaan ja hyväksyy maksusuunnitelmaan, jossa hänen maksettavakseen tulevat määrät ovat hänen palkastaan pidätettyjä määriä pienemmät, kuten tämän ratkaisuehdotuksen 60 kohdassa todetaan.

103. Direktiivissä 93/13 kuluttajille annettu suoja ja siitä johtuva tehokasta oikeussuojaa koskeva vaatimus vaikuttavat mielestäni näin ollen selvästi puutteellisilta, jos konkurssivelallisen palkasta tehtäviä pidätyksiä ei voida millään perusteella mukauttaa, vaikka kansallinen tuomioistuin tutkii omasta aloitteestaan tai konkurssivelallisen pyynnöstä sopimusehtojen kohtuuttomuuden, ja vaikka konkurssipesän varat todennäköisesti kattaisivat tai jopa ylittäisivät maksamatta olevien saatavien määrän, jollei riidanalaisesta saatavasta muuta johdu.

104. Kansallisen tuomioistuimen on kuitenkin ratkaistava, onko tarpeen määrätä väliaikaisia toimenpiteitä konkurssivelallisen palkasta tehtävien pidätysten vähentämiseksi, jotta taataan konkurssivelalliselle direktiivin 93/13 mukainen suoja, kyseessä olevien ehtojen kohtuuttomuutta koskevan tulevan ratkaisun täysi tehokkuus sekä konkurssivelallisen oikeudellisen ja tosiasiallisen tilanteen palauttaminen kyseisen tapauksen olosuhteiden perusteella. Tätä varten kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon erityisesti sen, onko olemassa riittäviä viitteitä siitä, että kyseessä olevat sopimusehdot ovat kohtuuttomia, sen todellisen mahdollisuuden, että konkurssipesässä on jo riittävästi varoja velkojien saatavien maksamiseksi kyseessä olevaa saatavaa ehkä lukuun ottamatta, sekä konkurssivelallisen taloudellisen tilanteen ja vaaran siitä, että hän joutuu kärsimään menettelyn pitkittymisestä, joka voisi johtaa hänen taloudellisen tilanteensa aiheettomaan heikkenemiseen konkurssimenettelyn päättymiseen saakka.

105. Ehdotan näin ollen, että unionin tuomioistuin vastaa toiseen ennakkoratkaisukysymykseen, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa ei sallita asianmukaisista väliaikaisista toimenpiteistä määräämistä konkurssimenettelyssä, jos tällaisista toimenpiteistä määrääminen on tarpeen, jotta voidaan varmistaa sopimusehtojen kohtuuttomuudesta myöhemmin annettavan ratkaisun täysi tehokkuus, mikä kansallisen tuomioistuimen on arvioitava.

Ratkaisuehdotus

106. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa

   on tulkittava siten, että

   ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jossa säädetään, että kun jakoluettelo on konkurssimenettelyssä hyväksytty tuomioistuimen päätöksellä, josta ei ilmene nimenomaisesti, että sopimusehtojen kohtuuttomuus on tutkittu, ja kun menettely on vireillä konkurssituomioistuimessa, jakoluettelo sitoo konkurssituomioistuinta, joka ei siten voi arvioida viran puolesta eikä kuluttajan pyynnöstä sopimusehtojen kohtuuttomuutta eikä muuttaa jakoluetteloa vastaavasti, vaan sen on tarvittaessa lykättävä asian käsittelyä ja siirrettävä kysymys näiden ehtojen mahdollisesta kohtuuttomuudesta ensiksi mainitun tuomioistuimen ratkaistavaksi.

2) Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa

   on tulkittava siten, että

   ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa ei sallita asianmukaisista väliaikaisista toimenpiteistä määräämistä konkurssimenettelyssä, jos tällaisista toimenpiteistä määrääminen on tarpeen, jotta voidaan varmistaa sopimusehtojen kohtuuttomuudesta myöhemmin annettavan ratkaisun täysi tehokkuus, mikä kansallisen tuomioistuimen on arvioitava.